

VENÄJÄ aloitti laajamittaisen hyökkäyssodan Ukrainassa 24. helmikuuta. Hyvin pian hyökkäyksen alettua ja erityisesti Butšan ja muiden Kiovan lähi-alueiden raakuuksien paljastuttua ukrainalaisilla Telegram-kanavilla alkoi toistua sana, jonka merkitys jäi ulkomaalaiselle ja ukrainaa venäjän ja käännös-ohjelmien pohjalta heikosti tulkitsevalle aluksi hämäräksi: рашизм eli *rašizm* (tai teknisesti oikein translitteroituna *rašyzm*).

Pian sanaa kuuli myös ukrainalaisten viranomaisten suusta. Huhtikuun 23. päivä Ukrainan presidentti Volodymyr Zelenskyi sanoi tiedotustilaisuudessa Kiovan metrossa, että ”tällä maalla tulee olemaan historian-kirjoissa sana, jota kukaan ei ole keksinyt, mutta jota kaikki toistavat Ukrainassa ja Euroopassa – *rašizm*.”

”Pulpettien takana lapset ympäri maailman nousevat seisomaan ja vastaavat opettajille, milloin tämä *rašizm* alkoi, missä maassa ja kuka voitti vapaustais-telun tätä hirvittävää konseptia vastaan.”

Kommenteillaan Zelenskyi vastasi italialaisen toimittajan kysymyksen siitä, voiko Venäjän joukkojen toimia Ukrainassa verrata natsismiin.

KYSYMYKSIÄ ja vastaus selittävät, mistä *rašizm*-sanassa on kyse. Se on venäläistä fasismia. Sana kuitenkin kätkee sisäänsä runsaasti erilaisia merkityksiä, ja sen kääntäminen tyydyttävästi suomeksi on jotakuinkin mahdotonta.

Russismi? Alun viittauksen Venäjään ymmärtävät kaikki, ja lopun -ismi viittaa ideologiaan. Tämä käännös kuitenkin kadottaa alkuperäisen sanan viittauksen fasismiin. Ruscismi? Näin käännös viittaisi vanhahtavaan fascismiin ja toisi esiin viittauksen ääri-oikeistoon.

Rašizm-sana kätkee sisäänsä runsaasti erilaisia merkityksiä.

Käännös on kuitenkin suomalaisen suuhun kömpelö. Ry-alkuinen käännös taas sisältää painolastia, joka vie käännöksen väärään suuntaan.

Mutta miten alkuperäisen sanan ra- viittaa Venäjään, kun Venäjä on venäjäksi *Россия, Rossi-ja*, ja ukrainaksi *Росія, Rosija*?

Vastaus on, että venäläiset ääntävät *Rossijan* muodossa *Rahssi-ja*. Tämä avaa osan *rašizm*-sanaman merkityksistä. Venäjä ja fasismi yhdistyvät sanassa osin niin hyvin siksi, että venäläiset itse puhuvat omasta maastaan *Rahssi-ja-na*.

ITÄ-EUROOPPAAN keskittynyt historiantutkija Timothy Snyder kirjoitti *rašizm*-sanasta ja sen taustoista pitkän esseen The New York Times Magazineen huhtikuussa. *Rašizm* on sulautuma niin ukrainasta, venäjästä, englannista kuin italiasta ja sanaleikki maassa, jossa käytännössä kaikki osaavat sekä ukrainaa että venäjää.

Sanassa on mukana englantia sikäli, että se viittaa myös erityisesti yhdysvaltaisten tapaan ääntää *Russia* eli usein *Raša*.

Snyderin mukaan ukrainalaiset ovat oppineet, että yhdysvaltaisten sanomisia Venäjältä ei pidä ottaa kovin vakavasti, ja yleensä he ovat tässä asiassa oikeassa.

Kun ukrainalaiset lainaavat yhdysvaltaisten ääntämää *Rašaa*, kyrillisesti kirjoitettuna Раша, se merkitsee, että Venäjää ei kannata ottaa tosissaan, että Venäjän sanomisia ei tarvitse hyväksyä sen omilla ehdoilla, että Venäjää voi pilkata.

Рашизм-käsitteen alku viittaa siis venäläisten tapaan ääntää oman maansa nimi, mutta kirjoitettuna sanana sen kolme ensimmäistä kirjainta viittaavat yhdysvaltaisten tapaan ääntää *Russia* ja siitä erityisesti ukrainan puhutuun kieleen tulleeeseen tapaan pilkata Venäjää. Samalla рашизм on ensimmäistä kirjaintaan lukuun ottamatta sama sana kuin fasismi, joka on ukrainaksi ja venäjäksi фашизм. Ш eli š viittaa siis sekä *Russia*-sanaan kaksois-sään että fasismin s:ään tai fasismin sc:hen.

Kuinka tämän kääntäisi mil-lään suomeksi?

SELVÄPIIRTEISTÄ suomennosta tärkeämpää on kuitenkin, mitä kaikkea sana sanoo, mistä se tulee ja mitä *rašizm* ukrainalaisille tarkoittaa.

”*Rašizm* on näennäsideologia, joka on ristiriitainen yhdistelmä imperiumia, suurvaltakan-salliskiihkoa ja uskonnollista vanhoillisuutta. Se perustuu pitkälti neuvostonostalgiaan ja vastustaa länsimaisia, liberaalidemokraattisia arvoja ja instituutioita, kuten vapaita vaaleja, demokratiaa ja muita kansalais-oikeuksia ja vapauksia. *Rašizm* perustuu luokkavihaan länsimaisia demokratioita – Eurooppaa, Yhdysvaltoja ja ja Kanadaa – kohtaan. Ideologian ytimessä on kultti kansanjohtajasta, joka on palauttanut Venäjän ’suuruuden’”, kertoo tutkijatohtori **Olha Bezrukova** Kiovan kansallisen yliopiston sosiologisesta tiedekunnasta.

Haastattelu tehtiin poikkeuksellisesti sähköpostilla, koska monimutkaisen aiheen vaatimaa yhteistä erinomaisesti sujuvaa puhuttua kieltä ei ollut.

Bezrukovan mukaan *rašizmissa* yhdistyvät nihilismi, stalinismi ja fasismi, ja sillä oikeutetaan Venäjän ”barbaarinen geopolitiikka” eli muiden valtioiden alueiden miehitys ja liittäminen Venäjään panslavististen ajatusperin.

Rašizmin taustalla on lisäksi erityisesti Venäjän nykyisen ortodoksikirkon johdon ajatus sii-

tä, että venäläiset ovat Jumalan valitsema kansa taistelemassa syntistä länttä vastaan.

Bezrukovan analyysissa on *rašizm* perustuu voimapolitiikkaan: se on yksilön halveksintaa, halua sulauttaa yksilö ”enemmistöön” ja samalla tukahduttaa ”vähemmistö”.

”*Rašizm* on anti-intellektualis-mia eli älymystön arvostelua, rajoittamista ja sortamista sillä verukkeella, että intellektuellit ovat lännen agentteja ja länsimaisten arvojen lähettejä.”

Bezrukovan mukaan *rašizmita* kärsivä ihminen usein vihaa aggressiivisesti sellaisia ihmisiä, joiden ajatukset poikkeavat Ve-

näjän tyypillisestä propagandasta. *Rašizmia* kannattavia ihmisiä kutsutaan usein nimellä рашист eli *rašisti*.

Bezrukova huomauttaa, että *rašizm* sointuu myös rasismi-sanan kanssa ja ottaa siitä merkitysvivahteen.

Ehkä paras suomennos onkin rašismi ja rašistit.

Tällaiset ihmiset ovat usein syvästi loukkaantuneita ”kuvitel-luista nöyryytyksistä”, joihin länsimaat ovat heidät muka alistanee.

”Mutta silloin kun ’Venäjä on vahva’, rašisteilla on olevinaan mahdollisuus koston”, Bezrukova sanoo.

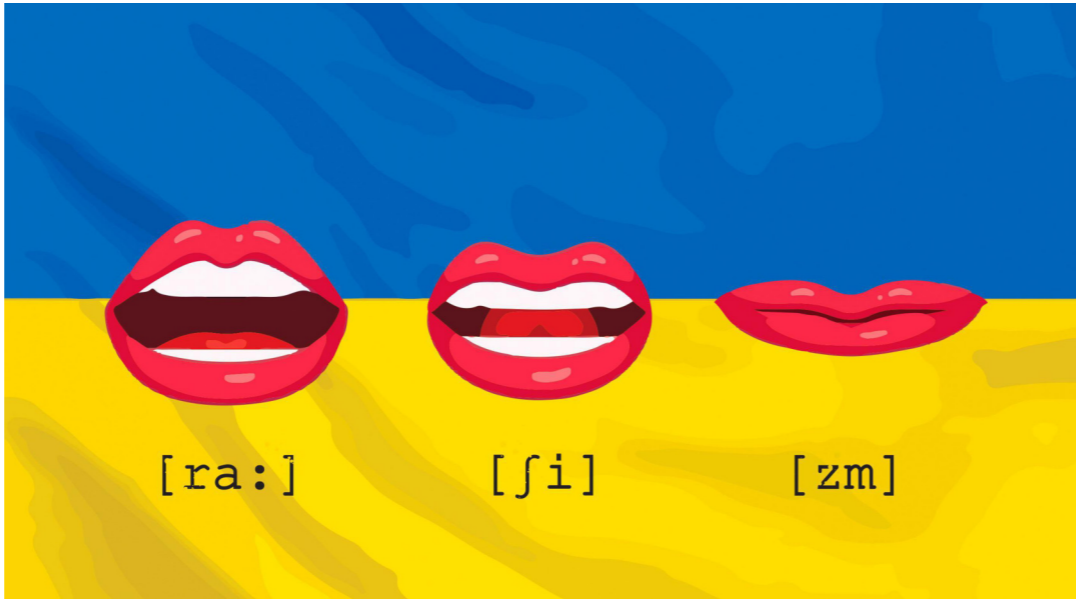
Hänen mielestään tämä selittää ainakin osin Venäjän voiton-päivän nykyisin suositus iskulauseen ”1941–1945, me pystymme siihen uudelleen”.

Ukrainassa natsi-Saksan kukistumista ja voitonpäivää muistellaan Bezrukovan mukaan iskulauseella ”ei enää koskaan”.

RAŠIZM-SANA on nykymuodossaan uudehko, mutta samantapainen käsite syntyi jo vuonna 1868, Bezrukova muistuttaa. Venäläinen kirjailija Aleksandr Herzen käytti omaelämäkerrassaan *Menneitä ja mietteitä* sanaa русизм eli rusismi viittaamaan russofiilien ääri laidan ajatuksiin

Ukrainan presidentti Volodymyr Zelenskyi tiedotustilaisuudessa Kiovan metrossa.

PETRI ROTSTEN / HS

OLHA BEZRUKOVAN KOTIALBUMI

”Rašizm on näennäsideologia”, sanoo tutkija Olha Bezrukova.

muun muassa Venäjän kansan ylivertaisesta luonteesta.

Käsitteen uudesta tulemisesta ja sen vähittäisestä muuttumisesta muotoon rašizm saamme Bezrukovan mukaan kiittää Džohar Dudajevia, niin sanotun Itškerian tšetšeenitasavallan eli Venäjältä itsenäiseksi pyrkineen Tšetšenian ensimmäinen presidentti.

”Hän näki rusismin pääpiirteet Venäjän aluelajennuksissa Kaukasuksella.”

Kun puhutaan Venäjän hallinnon ideologian muovautumisesta ja sen kutsumisesta nimenomaan *rašizmiksi*, pitäisi lukuun ottaa ”suurin osa sodista niissä

itsenäisissä valtioissa, jotka olivat osa Neuvostoliittoa”, Bezrukova sanoo.

Eli: Transnistrian konflikti, ensimmäinen Tšetšenian sota (1994–1996), toinen Tšetšenian sota (1999–2009), Venäjän ja Georgian sota (2008) sekä Venäjältä itsenäiseksi pyrkineen Tšetšenian ensimmäinen presidentti.

”Mutta silloin kun ’Venäjä on vahva’, rašisteilla on olevinaan mahdollisuus koston”, Bezrukova sanoo.

Käyttö laajeni, kun Venäjä valtasi Krimin niemimaan vuonna 2014 ja liitti sen laittomasti itseensä, kun Itä-Ukrainan sota alkoi ja kun Venäjän tukemat Itä-Ukrainan separatistit ampuivat MH17-reittilennon alas venäläi-

GLEB GARANICH / REUTERS

sellä ohjuksella samana vuonna.

Sanan leviäminen kansainväliseen tietoisuuteen vaati Venäjän laajamittaisen hyökkäyssodan alkamisen.

YLEENSÄ rašistilla viitataan Ukrainassa vain Venäjän sotilaisiin ja Venäjän hallinnon jäseniin.

Kaikkiin Ukrainassa taisteleviin Venäjän sotilaisiin viittaaminen rašisteina johtaa kuitenkin vaikeuksiin, koska niin monet Ukrainassa sotivat venäläiset kuuluvat maan vähemmistökan-soihin.

”Jopa fasistisen aatteen puolesta kuolevat eivät välttämättä ole fasisteja”, Snyder kirjoitti huhtikuussa.

Kaikkien raflaavien sanojen ongelma: todellisuus on sanoja monimutkaisempi.

Vaikka rašisti-sanan käyttö on yleistynyt, ukrainalaiset käyttävät venäläisistä useammin muita, joko lievästi tai räikeästi halventavia sanoja, Bezrukova sanoo.

Yksi suosituimmista on örkki.

”Tolkienille örkit olivat pahuuden voimien sieppamia ja kiduttamia entisiä haltioita, jotka lopulta kadottivat kaiken inhimillisen. Samalla örkit vihaavat ja pelkäävät heidät alistanutta pimeyden voimaa – Sauronia.”

Venäjän Sauron eli Putin tai putinismi on ”rašismin henkilöityminen”.

UKRAINALAISET eivät tule koskaan antamaan anteeksi Venäjän joukkojen sotarikoksia Ukrainassa, kuten koulujen, sairaaloiden ja monumenttien tuhoamista ja siviilien tappamista, Bezrukova sanoo.

Hän haluaa myös kertoa venäläisten ukrainalaisissa herättämistä tunteista laajamittaisen hyökkäyssodan alkamisen jälkeen.

”Suurin osa tuntee vihaa, erityisesti Butšan ja Mariupolin tapahtumien jälkeen. Kuvamateriaali näistä paikoista on levinnyt ympäri maailman, ja meille se on avoin haava sydämessä.”

Suuttumusta lisää Venäjän joukkojen asenne miehityksillä alueilla, kun paikallisilta ihmisiltä on ryöstetty kodinkoneita, pitsialusvaatteita ja jopa koirankoppeja ja wc-pönttöjä.

TOINEN tunne on torjunta.

”Ukrainalaiset vaihtavat ukrainan viestinnän pääkielenä, eivät halua katsoa venäläisiä elokuvia tai lukea venäläisten kirjailijoiden kirjoja. Lisäksi suuri enemmistö maan väestöstä tuntee yhteenkuuluvuutta, yhtenäisyyttä omassa maassaan. Ukrainalaiset haluavat tehdä omia juttujaan, kasvattaa lapsia, hoitaa puutarhoja, matkustaa, tehdä tulevaisuuden suunnitelmia eivätkä huolehtia siitä, mitä naapurimaassa tapahtuu”, Bezrukova sanoo ja jatkaa:

”Valitettavasti emme tule onnistumaan. Niin kauan kuin Venäjä on olemassa nyky muodossaan, tunnemme itsemme uhaetuiksi. Tämän päivän ukrainalaisille venäläiset ovat vihollisia, huolimatta siitä, mitä nimeä heistä käytetään.”